

Joanna ANGIEL

Uniwersytet Warszawski
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
Pracownia Edukacji Geograficznej
e-mail: j.angiel@uw.edu.pl

O STUDIOWANIU I JEGO KULTURZE – GŁOS GEOGRAFA W WAŻNYM DIALOGU

About studying and its culture – a geographer’s voice in an important dialogue

Zarys treści: W artykule autorka przedstawia, na czym polega studiowanie oraz jego różne aspekty. Pokazuje rozmaite konteksty studiowania, które składają się na jego istotę. Przypomina, na czym polega *ethos* uniwersytetu i kształcenia uniwersyteckiego oraz dostrzega jego współczesną dewaluację i jej społeczno-kulturowe oraz mentalne przyczyny. Prezentuje wyniki badań autorskich przeprowadzonych wśród studentów geografii Uniwersytetu Warszawskiego na temat percepcji studiowania i kultury studiowania oraz wnioski odnoszące się do edukacji w tym zakresie. Zbiorczy (grupowy) obraz postrzegania przez nich procesu studiowania oraz kultury studiowania jest dość zadowalający, ale jednostkowo jest on niejednokrotnie ubogi, zdawkowy, bądź płytki. Autorka przedstawia kolejne pytania badawcze, które tworzą zarys dalszych badań w tym kierunku.

Abstract: The article presents the idea of studying and its different aspects, as well as a variety of studying contexts which constitute its essence. The author recalls university and university education ethos and recognizes its current debasement including its socio-cultural and mental reasons. She presents the results of her survey on perception of studying and culture of studying among Geography students from Warsaw University together with the conclusions concerning this area of education. The collective picture of the perception of the studying process and the culture of studying is quite satisfactory, however, individually it is often enough impoverished, desultory or superficial. The author presents additional research questions, which make an outline for further research in this field.

Słowa kluczowe: studiowanie, kultura, kultura studiowania, etos akademicki, studia geograficzne
Key words: study, culture, culture of studies; academic’s ethos, geographic studies

WPROWADZENIE

Studiowanie najczęściej wiąże się z okresem młodości człowieka, gdy całe życie jest jeszcze przed nim, a on ma szansę nim pokierować tak, jak wydaje mu się, że będzie najkorzystniej, odpowiedzialnie, racjonalnie czy też ciekawie. Jest to czas brania pełnej odpowiedzialności za swój rozwój osobowy i jego przebieg. W okresie tym wyraźnie dostrzegalne są wartości, którymi kierują się i którymi żyją studenci, które ich wypełniają i uzewnętrzniają się w niektórych sytuacjach.

Studiowanie wiąże się z samokształceniem, dociekaniem, podążaniem własną ścieżką świadomego rozwoju poprzez stawianie pytań, szukania na nie odpowiedzi (prowadzenie zaplanowanych

Wpłynęło: 08.11.2018
Zaakceptowano: 15.01.2019

Zalecany sposób cytowania/ Cite as: Angiel J., 2019, O studiowaniu i jego kulturze – głos geografa w ważnym dialogu, *Prace i Studia Geograficzne*, 64.2, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 23–33.

przez siebie poszukiwać, w tym kwerend i badań), dochodzenie do wniosków, konkluzji, tworzenie refleksji.

Pracując ze studentami, a zwłaszcza studentami geografii, z którymi mamy okazję przebywać i nawiązywać dialog nie tylko w salach wykładowych i ćwiczeniowych, ale bardzo często, i to przez dłuższy czas w terenie – dostrzegamy to wyraźnie. Niejednokrotnie mamy wówczas możliwość poznawania ich, rozmawiania z nimi w innych sceneriach niż uczelnia, tworzenia „przestrzeni dialogu”, wzajemnego otwarcia się, poznawania, nawiązywania mniej formalnych więzi.

Studiowanie trwa nie tylko w czasie studiów, ale może być drogą całego dorosłego życia; czasem misją człowieka staje się zorganizowanie możliwości studiowania innym (Ziejka 2008). Studiowanie potrzebuje odpowiednich warunków wewnętrznych oraz zewnętrznych – jak wynika z przeprowadzonych rozmów z młodymi ludźmi – nie zawsze sobie przez nich uświadamianych. Wymaga ono, między innymi, wewnętrznej zgody na swoiste, chwilowe „zatrzymanie”, ciszę wewnętrzną, skupienie, ogląd (stanu rzeczy, sytuacji, problemu itp.), myślowych zestawień, nawiązań, porównań, namysłu i refleksji¹. Oprócz właściwego nastawienia potrzebne jest również odpowiednie miejsce i stosowny czas (Denek 2011; Sztumski 2006). Dokonuje się zarówno w ciszy, jak i w dialogu, tak w samotnej drodze do odkrywania swoich „biegunów” (Kamiński 2014, s. 10-24), jak też w ferworze dyskusji, debat, polemik. W czasie studiów przebiega ono na drodze pokonywanej wraz z innymi kolegami studentami, ale także z doświadczonymi przewodnikami – wykładowcami oraz promotarami. Studiowanie zachodzi bowiem nie tylko dzięki zapoznawaniu się z wiedzą zgromadzoną w dziełach drukowanych, a obecnie także – w plikach cyfrowych dostępnych w internecie, lecz także we wspólnocie nauczycieli akademickich i studentów – w specyficznej, akademickiej wspólnocie myślenia istniejącej dzięki przestrzeni dialogu.

Wzór takiego studiowania wywodzi się, jak wiadomo, z czasów akademii platońskiej; odnajdujemy go jeszcze nadal na polskich uniwersytetach, które powstały dzięki ludziom zakorzenionym w kulturze klasycznej, żyjącym jej ideałami, w tym – ideą kształcenia ogólnego i wszechstronnego. Ideał takiego kształcenia i studiowania jest w dzisiejszych czasach niszczone – na naszych oczach zachodzi bowiem zjawisko zacieranie się granic między uniwersytetem a korporacją – między nauką a biznesem (Denek 2011, s. 231-232; Trzcionkowski 2014, s. 6-10). Na uniwersytetach europejskich (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii) zanikają też ważne tradycje, w tym pewne uniwersyteckie rytuały; umiera też niepowtarzalny klimat tworzenia autentycznych wspólnot akademickich. Dzisiaj już wyraźnie rysuje się inne od tradycyjnego oblicze uniwersytetu czy też innej uczelni wyższej jako urzędu, gdzie „niegdyś bakałarz – pracownik naukowy, a dziś państwowy urzędnik świadczy usługi edukacyjne petentom, dawniej żakom, studentom” (Pulinowa 2014, s. 28).

Wiąże się to głównie z niszczeniem etosu uniwersytetu, etosu kształcenia uniwersyteckiego oraz studiowania, stanowiącego wielką wartość duchową społeczności akademickiej i jej dziedzictwo (Brzeziński 2006, s. 9-38; Drelich 2007, s. 53-66). Brzmią w uszach słowa niejednokrotnie wypowiedziane przez K. Denka (2011, s. 63-64) na temat zadań uniwersytetu, które polegają na dochodzeniu do wiedzy, jej poznawaniu, jak też i jej wytwarzaniu w akcie twórczym, a następnie – na jej przekazywaniu oraz upowszechnianiu. Ale istotnym zadaniem uniwersytetu jest również utrzymywanie ciągłości historyczno-kulturowej. Jego rolą zaś – pełnienie obywatelskiej oraz kulturowej misji, głównie poprzez dbałość i eksponowanie wartości uniwersalnych, to jest: prawdy, dobra i piękna.

¹ Cenne i błyskotliwe uwagi na ten temat znajdziemy w książce U. Eco (2007) pt. *Jak napisać pracę dyplomową. Poradnik dla humanistów* (np. w podrozdziałach „Pokora naukowa” oraz „Duma naukowa”).

Powinnością społeczności uniwersyteckiej jest umiłowanie prawdy, jej poszukiwania, głoszenie i obrona bez względu na bieżące koncepcje społeczno-kulturowe oraz opcje polityczne.

Warto przypomnieć, że u progu XX wieku w dokumentach UNESCO przedstawiona została teza, że uniwersytet XXI wieku pozostanie nie tylko ośrodkiem nauki oraz edukacji, ale będzie także coraz mocniejszym i ważniejszym ośrodkiem kulturotwórczym. Będzie tworzyć wiedzę wraz z przenikającymi ją czterema filarami studiowania. Bowiem uczy się, studiuje po to, aby wiedzieć, umieć, żyć wspólnie oraz być (Delors 1998; Denek 2011, s. 64). Powinien być on gwarantem kreowania wzorców zachowań i postaw (Denek 2011, s. 63).

Ważną kwestię etosu akademickiego podejmuje J. Brzeziński (2006, s. 38), zwracając uwagę, że w kształceniu uniwersyteckim nie chodzi wyłącznie o przekazywanie najnowszej wiedzy i uczenie warsztatu, ale również o to, aby „kształtować wrażliwość studentów i doktorantów na etyczne aspekty roli studenta, badacza, autora, współautora, nauczyciela. Uniwersytet bowiem nie tylko kształci, ale też wychowuje. (...) Kształtowanie świadomości etycznej jest tak samo ważne jak kształtowanie świadomości metodologicznej”.

Na pytania będące tematem tego opracowania – na czym polega studiowanie i kultura studiowania – odpowiada także M. Z. Pulinowa (2014, s. 28). Stwierdza bowiem: „jak wskazuje doświadczenie czas przeznaczony na wykłady to czas wyjątkowy; czas darowany, podczas którego winien zaistnieć dialog wzbogacający obie strony: studentów i nauczyciela w nieuchwytej sferze wzajemnego przenikania się myśli, a więc wchodzenia na ścieżkę całościowego rozwoju uczestników spotkania”. Studiowanie jest rzeczywiście czasem darowanym, ale i czymś więcej; pisze na temat wyraźnie i odważnie jeden z uczestników badań przeprowadzonych przez autorkę: „to też dziękowanie Bogu za możliwość bycia w tym miejscu i studiowanie”.

STUDIOWANIE I KULTURA STUDIOWANIA

Studiowanie oznacza w wąskim sensie (a także formalnym) uczenie się na wyższej uczelni. W szerszym natomiast (albo raczej głębszym) rozumiane jest jako gruntowne poznawanie oraz badanie czegoś, zapoznawanie się z czymś w sposób staranny i uważny². Słowo **kultura** ma wiele znaczeń; pod jej pojęciem rozumie się na ogół pewną sferę działalności materialnej i niematerialnej, umysłowej, artystycznej. W uproszczeniu – jest to wytwarzanie i użytkowanie pewnych dóbr i wydarzeń (np. imprez) określanych jako wytwory kultury, wydarzenia kulturalne. Mówi się też o kulturze jako pewnym poziomie rozwoju, zbiorze obyczajów, zachowań, postaw, tradycji i wartości reprezentowanych przez społeczności i wspólnoty ludzkie oraz pojedyncze osoby – dlatego też kultura osobista, którą określa się jako trwałą właściwość (cechę) człowieka, wyraża się w jego wypowiedziach, zachowaniu, postępowaniu, postawie, niezależnie od czasu, miejsca i okoliczności (Bogucka 2008; *Encyklopedia Powszechna* 1980).

Jeżeli odejdzie się zwłaszcza od najbardziej powierzchownego pojmowania kultury jako wytwarzania i użytkowania danych dóbr i wydarzeń, to daje się zauważyć, że w pojęciu kultury zawarty jest lub może lepiej – ukryty jest pewien pierwiastek wzrostu, wysiłku, wytrwałości, pracy, staranności, wznoszenia się na wyższy poziom. Jeśli go nie ma, będziemy mówili o stagnacji, marazmie,

² Według *Nowej Encyklopedii Powszechniej* PWN (1996).

regresie lub upadku kultury albo po prostu o braku kultury czy o niskiej kulturze. To założenie wzrostu i dążenia do wzrostu tkwi u samego źródła, gdyż źródłem pojęcia kultura jest łacińskie słowo *cultus*, które miało wieloraki sens. W sensie podstawowym oznaczało uprawę – rozumianą jako uprawę roli, a także hodowlę. Ale w sensie szerokim oznaczało i było rozumiane jako: pielęgnowanie, staranie, wychowywanie, uszlachetnianie (Kumaniecki 1957, s. 134-135). Uwidocznia się tutaj pierwiastek dążenia do osiągnięcia wyższego poziomu oraz wytrwałości w owym dążeniu, gdyż pielęgnowanie, wychowywanie, uszlachetnianie wymaga z pewnością wytrwałości i staranności. Można dodać – domaga się także odpowiedzialności i systematyczności (Ciechanowska 2011, s. 194-202).

Są to zatem niezbywalne pierwiastki kultury – chciałoby się powiedzieć „prawdziwej” kultury czy kultury wysokiej. Tym samym uzyskuje się podstawową odpowiedź na pytanie, co to jest **kultura studiowania**. Jest to wytrwałe i staranne (a więc poważne, odpowiedzialne) dążenie do poznawania (zglębiania, badania) pewnego obszaru wiedzy oraz nabywania umiejętności (Ciechanowska 2009, s. 25-37). Składa się na nią: podmiotowa postawa wobec studiowania, konstruowanie własnych celów, odpowiedzialność za skuteczność i jakość uczenia się, łączenie wiedzy już posiadanej z nowo nabywaną, rozumienie procesów i zjawisk, a także – kultura organizacyjna uczelni (Ciechanowska 2009, s. 37). Ważny jest też nie tylko aspekt indywidualny studiowania związany z samorealizacją, ale również aspekt wspólnotowy, który obecnie ulega, jak już wspomniano, mocnemu ograniczeniu, zawężaniu, a niejednokrotnie zapomnieniu, czy też wyparciu.

BADANIA PRZEPROWADZONE WŚRÓD STUDENTÓW GEOGRAFII I ICH WYNIKI

Powyżej przedstawione rozważania oraz refleksje stanowiły dla autorki ważny bodziec i inspirację do podjęcia stosownych badań. Były one, jak się okazało, nie tylko ważne dla autorki, ale i dla respondentów – studentów geografii, wśród których zostały przeprowadzone, na ich podstawie bowiem mogli dokonać autorefleksji. Zostały one przeprowadzone w 2018 roku i dotyczyły istoty studiowania oraz kultury studiowania. Ich celem było określenie wiedzy studentów na ten temat, a także ich własnych doświadczeń i przekonań. Zastosowano w nich metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem dwóch pytań otwartych i jednego pytania zamkniętego (filtrującego):

- Czym jest według Pani/Pana proces studiowania (na czym polega jego istota)?
- Czy wie Pani/Pan, co to jest kultura studiowania?
- Jeśli tak, to na czym polega jej istota (w czym się ona przejawia)?

Badania przeprowadzono w 58-osobowej grupie studentów I roku (w semestrze letnim) na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego. Wybór ten podyktowany był kilkoma względami, m. in. dostępnością licznej grupy studentów w trakcie prowadzenia przez autorkę programowych zajęć na macierzystym wydziale. Obecna podczas badań autorka mogła w razie potrzeby regulować czas udzielania wypowiedzi (prośbę o wydłużenia tego czasu wyraziło kilku studentów, w związku z czym badanie przedłużone zostało o 5 minut). Ważny był także fakt, że po upływie tygodnia możliwe było podczas kolejnego wykładu przeprowadzenie dialogu z respondentami na temat wyników badań. Nie ma to oczywiście wpływu na wyniki badań, ale ma ogromne znaczenie w ważnym osobowościowo procesie tworzenia przestrzeni dialogu między nauczycielem (wykładowcą) a studentami, wzajemnego dzielenia się wiedzą oraz tworzenia i nawiązywania kontaktów międzyludzkich, co pozytywnie przekłada się na proces studiowania i odnosi się

do kultury studiowania! Do wyników badań nawiązano także podczas kolejnych zajęć dydaktycznych, których celem było pogłębienie wiedzy na temat percepcji procesu studiowania geografii. Dawało to możliwości, jak wspomniano, podmiotowego spotkania, dalszego dialogu i możliwości dostrzeżenia przez studentów różnych ścieżek i wartości studiowania. Autorka jest przekonana, że ten zabieg spowodował obopólne korzyści: badawcze oraz kształcące – dydaktyczne, w tym także społeczne – międzyludzkie.

Istotne było też to, że respondentami byli studenci geografii, którzy uczęszczali na zajęcia dydaktyczne w ramach tzw. „Bloku pedagogicznego”, umożliwiające po jego zaliczeniu podjęcie pracy nauczyciela geografii w szkole podstawowej. Wyniki badań mogą posłużyć nie tylko w aspekcie naukowym, ale i dydaktycznym, w tym – kierującym do refleksyjnego rozwijania właściwych postaw dotyczących własnego rozwoju osobowościowego, zarówno w trakcie studiowania, jak i podczas ewentualnej pracy w szkole – już jako nauczyciel geografii³.

Wypowiedzi respondentów zestawiono pod względem występujących w nich podobieństw; w ten sposób wydzielono sześć grup ich określeń, które przedstawiono poniżej.

Respondenci rozumieli **studiowanie** jako:

1) Zdobywanie (pogłębianie) wiedzy, rozwijanie umiejętności badawczych z zakresu własnych zainteresowań, rozwijanie pasji (73% respondentów):

- *możliwość zdobywania i poszerzania wiedzy oraz specjalizowanie się w danym kierunku i dziedzinie, która mnie pasjonuje,*
- *rozwijanie pasji poznawczych oraz badawczych w dziedzinie, która mnie interesuje,*
- *zdobywanie wyższego wykształcenia, poszerzanie własnej wiedzy w kierunku, w którym chce się zmierzać,*
- *zdobywanie wiedzy specjalistycznej z danego obszaru połączony z kolejną fazą rozwoju psychicznego człowieka,*
- *zagłębianie się w wiedzę, poszerzanie swoich umiejętności z zakresu nauki, która nas szczególnie fascynuje,*
- *dobrowolne zgłębianie wiedzy w danym kierunku, studiuje się to co się lubi, co jest pasją danego człowieka,*
- *zdobywanie wiedzy, rozwijanie swoich zdolności, przygotowanie do przyszłej pracy,*
- *zdobywanie wiedzy z interesującego mnie zakresu oraz doskonalenie siebie, wchodzenie w życie dorosłe, w którym sama jestem i będę odpowiedzialna za swoje „zaliczenia”,*
- *umiejętne zdobywanie wiedzy w dziedzinie, jaka mnie najbardziej interesuje,*
- *inwestowanie w siebie, rozwijanie siebie, swoich pasji, szukanie nowych zainteresowań – zdobywanie wiedzy; wybieranie ścieżki życia i pogłębienie wartości; studiowanie to dar, który chcę wykorzystać.*

2) Zdobywanie wiedzy – dobrowolność, samodzielność, odpowiedzialność (41%):

- *możliwość zdobycia umiejętności potrzebnych i pożądanых, udowodnienie, że nie tylko mogę, ale i chcę; jest szansą na rozwijanie swoich zainteresowań, nauką rozporządzania czasem (praca, nauka, obowiązki domowe),*

³ Na kolejnych zajęciach z tą grupą studentów rozmawialiśmy o ich potencjalnych uczniach i możliwości wykonania w ich grupie podobnych badań, dotyczących procesu „uczenia się geografii” (z podkreśleniem – uczenia się, a nie nauczycielskiego nauczania geografii!).

- *zdobycie wiedzy, do której dochodzę, bo tak sama chcę,*
- *dobrowolne zgłębianie wiedzy, która nas interesuje*
- *zdobywanie wiedzy z własnej woli; stawanie się specjalistą w danej dziedzinie,*
- *dobrowolna chęć pogłębiania wiedzy z przygotowaniem do zawodu, który będziemy wykonywać w przyszłości,*
- *dobrowolne zgłębianie wiedzy w danym kierunku, studiuje się to co się lubi, co jest pasją danego człowieka,*
- *zdobywanie wiedzy w konkretnym zakresie przez dobrowolne uczęszczanie na uczelnię wyższą,*
- *pragnienie zdobycia większej wiedzy dla własnego rozwoju oraz po to, by móc się tą wiedzą dzielić z innymi, np. kolegami lub dziećmi, młodzieżą.*

3) Zdobywanie wiedzy i prowadzenie badań we współpracy z nauczycielami akademickimi (12%):

- *dążenie do pogłębiania wiedzy w danej dziedzinie przez samodzielną pracę badawczą i lektury przy pomocy i pod kierunkiem znawców na tym polu,*
- *pogłębianie wiedzy przy pomocy nauczycieli akademickich, którzy przekazują nam fragmenty swojej rozległej wiedzy i odsyłają do źródeł,*
- *dociekanie rozwiązań naukowych problemów przy pomocy prowadzących zajęcia i przy możliwości używania odpowiednich środków do zdobycia potrzebnej wiedzy.*

4) Zdobywanie wiedzy – poznawanie ludzi, różnych kultur (9%):

- *zdobywanie wiedzy oraz poznawanie ludzi z akademickiego otoczenia,*
- *nabywanie wiedzy, obcowanie z ludźmi o podobnych pasjach i zainteresowaniach, branie udziału w ciekawych zajęciach,*
- *realizowanie siebie poprzez zdobywanie wiedzy, a także możliwość poznania ludzi z innych kultur.*

5) Szansę w znalezieniu pracy, lepszych zarobków, zrobieniu kariery (6%):

- *droga do zdobycia pracy, którą będę lubić,*
- *szansa na lepsze zarobki,*
- *szansa na lepszy start w drodze kariery zawodowej (bez dyplomu można liczyć na pracę np. sprzedawcy w markecie).*

6) Inaczej, to znaczy jako (2%):

- *możliwość „rozwinięcia skrzydeł”; studiowanie kojarzy mi się z czymś elitarnym, z pewną renomą (na studia idą najlepsi, najbardziej pracowici), obecnie studiowanie kojarzy się raczej z „labą” i beztróską, ale ja wiem już w trakcie pierwszego roku, że wymaga to poświęcenia i ogromnego wkładu własnej pracy; uczenie się jest w naszych rękach i od nas zależy jak je potraktujemy i jakie będą tego efekty,*
- *coś, co poszerza horyzonty myślowe oraz sprawia, że lepiej rozumie się i odbiera świat; uzyskane przez studenta umiejętności będą podstawą do rozpoczęcia kariery zawodowej,*
- *poznawanie, nauka, pisanie kolokwium, egzaminów.*

Drugie pytanie brzmiało: „Czy wie Pani/Pan, co to jest kultura studiowania?”. Jeśli studenci odpowiedzieli na nie twierdząco, to byli poproszeni o wyjaśnienie jej istoty. Znamienne jest, że ok. 14% respondentów nie wiedziało, na czym polega kultura studiowania, co może być dla wykładowców zadziwiające, wymagające poważnej dydaktycznej refleksji oraz działań prowadzących do zapoznania się studentów z tekstami (wybraną literaturą) na ten temat, a następnie dialogu.

Respondenci rozumieli **kulturę studiowania** następująco:

- *jest zbiorem niepisanych zasad, które są (powinny być) przestrzegane przez studentów i wykładowców; taka kultura obowiązuje na kilku płaszczyznach i polega np. na promowaniu swojej uczelni, sposobie wyrażania się o niej, sposobie ubierania się oraz na szacunku do osób starszych i o wyższym stopniu naukowym,*
- *przejawia się w bardzo różny sposób: od tradycji studenckich po sposób bycia i specyficzne patrzenie na świat,*
- *wiąże się ona z nobilitacją społeczną oraz z podejściem studenta do nauki,*
- *polega ona na odpowiednim wyróżnianiu się studenta z tłumu poprzez jego zachowanie uniwersyteckie. Student ma być reprezentantem swojej uczelni,*
- *jest zaangażowaniem studentów, szacunkiem do wykładowców, do ich czasu poświęconego na „przygotowanie przedmiotu”,*
- *wynika ona z pozycji uczelni wyższych w systemie oświaty oraz wymogów od przyszłych elit, w tym magistrów,*
- *to szacunek do wykładowcy (np. nie rozmawianie w trakcie wykładów),*
- *jest połączeniem szacunku względem siebie, szacunku do pracy i do obszaru wiedzy, a także chęcią do dalszego rozwoju i dojrzewiania psychicznego,*
- *opiera się na szacunku do kadry akademickiej, samej instytucji uniwersytetu, odwołuje się do kultury osobistej samych studentów, sposobów w jaki zdobywają wiedzę i się do niej odnoszą, to, czy robią to w uczciwy sposób,*
- *to poważne podchodzenie do studiów, do wykładowców, godne reprezentowanie swojej uczelni w swoim środowisku,*
- *szanowanie wykładowców, innych studentów, szanowanie czasu,*
- *przestrzeganie zasad uczelni, reprezentowanie sobą pewnych wartości,*
- *panujące obecnie przekonanie i pewnego rodzaju moda na to, że każdy powinien studiować; obniża to wyjątkowość i poziom studiowania,*
- *to szacunek dla wykładowców, kolegów, czy pani z biblioteki; to też dziękowanie Bogu za możliwość bycia w tym miejscu i studiowanie,*
- *to biała koszula w trakcie egzaminu i dobrze wykonane notatki; to uczciwość (np. nieściąganie).*

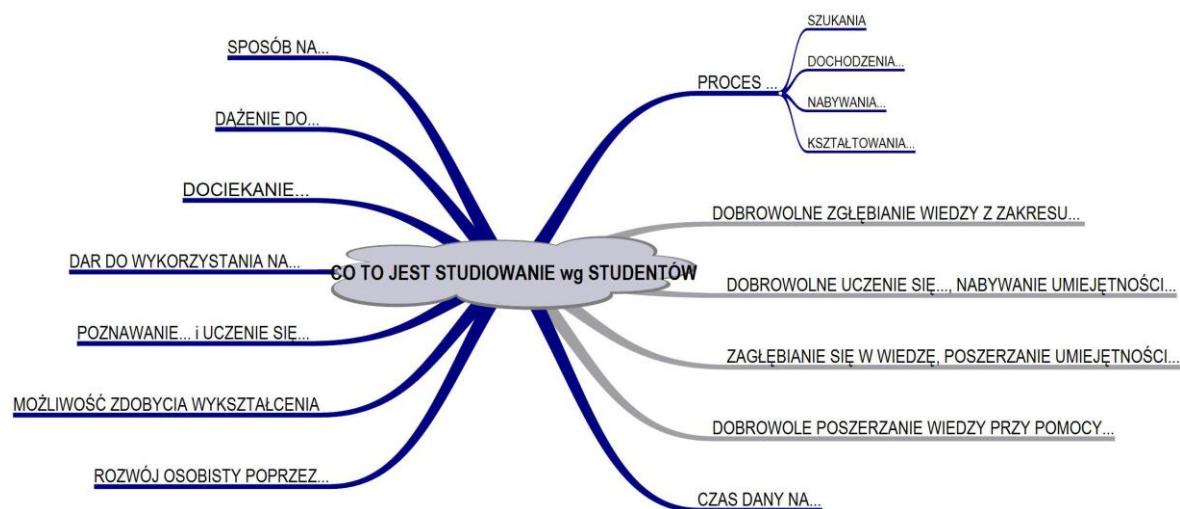
W jednej z wypowiedzi znalazł się fragment mówiący o dewaluacji i zanikaniu kultury studiowania. Wynika z niej, że *zanika ona na rzecz jedyne go, najważniejszego, doraźnego i etapowego celu, a mianowicie dążenia do zdobycia możliwie małym wysiłkiem wymaganego społecznie (i zawodowo) tytułu; kiedyś studiowanie i bycie studentem wiązało się z etosem i nobilitacją społeczną, dziś jest jedynie drogą wyścigu, którego nagrodą może być lepszy start zawodowy.* Potwierdzają to także doświadczenia niejednego nauczyciela akademickiego, w tym M. Z. Pulinowej, która z posmakiem goryczy podzieliła się doświadczeniami z dwóch ostatnich w swoim życiu zawodowym wykładów⁴. M. Z. Pulinowa (2014, s. 28) zadała studentom zasadnicze pytanie: czy tworzymy wspólnotę akademicką? A jeśli tak, to na czym ona polega? Bo cóż można powiedzieć o studiowaniu

⁴ Były to wykłady podstawowe w programie studiów geograficznych, dotyczące metodologii nauk geograficznych oraz historii myśli geograficznej.

i kulturze studiowania, jeśli na wykłady przez cały semestr przychodzi 8–10% studentów? Na pytanie zadane kolegom wykładowcom uniwersyteckim dotyczące problemu absencji studentów uzyskała odpowiedź: „w zasadzie jesteśmy bezradni; studenci mają prawo nie przychodzić na wykłady”.

Wyniki badań dotyczących studiowania i kultury studiowania przeprowadzone wśród studentów geografii upoważniają do stwierdzenia, iż posiadają oni dość dobrą zbiorową orientację na ten temat. Najliczniejsza grupa studentów (73%) określiła studiowanie jako odpowiedzialne zdobywanie (pogłębianie) wiedzy, rozwijanie umiejętności badawczych z zakresu własnych zainteresowań, rozwijanie pasji. Dla grupy 41% respondentów studiowanie jest – procesem zdobywania wiedzy w sposób dobrowolny, samodzielny i odpowiedzialny. Część badanych studentów (12%) akcentowała istotny wspólnotowy charakter studiowania. Większość jednak kładła nacisk na indywidualizm pod tym względem. Warto zwrócić uwagę, że wszystkie określenia zebrane w całość dobrze oddają istotę studiowania, natomiast w wymiarze jednostkowym wypowiedzi studentów były w ok. 20% dość zdawkowe, schematyczne, sprawiające wrażenie udzielanych pośpiesznie (choć bez widocznej bylejakości), pomimo, że czas dany na tę odpowiedź był odpowiednio długi; niektóre odpowiedzi (5%) w sposób widoczny uzgadnianie były z koleżanką/kolegą (sąsiadką/sąsiadem) lub wręcz powielane.

W celu unaocznienia zróżnicowania określeń użytych⁵ w niniejszym opracowaniu do zdefiniowania i charakterystyki procesu studiowania – przedstawiono ich zbiór w formie schematu myślowego (*mindmappingu*), widocznego na rycinie 1.

Ryc. 1. Zróżnicowanie sformułowań użytych w niniejszym opracowaniu do określenia, co to jest studiowanie

Fig. 1. Differentiation of formulations that were used in this study to determine what is studying

Źródło: opracowanie własne.
Source: author's own elaboration.

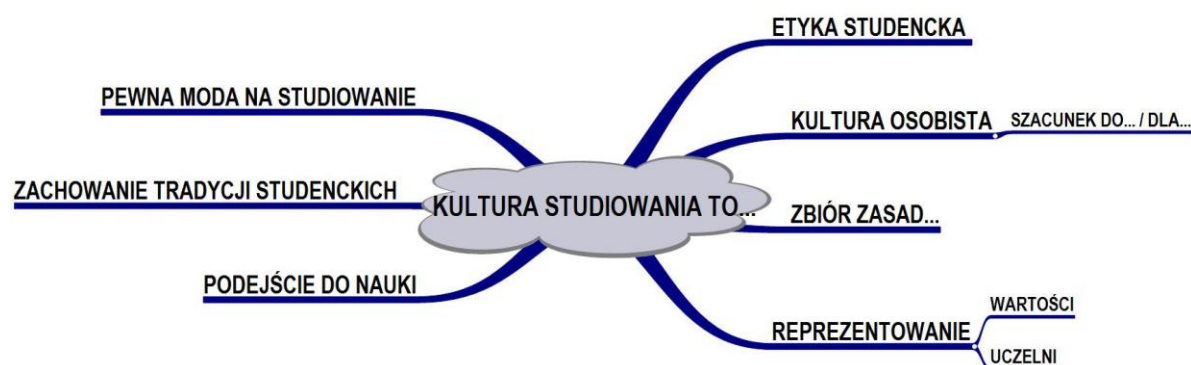
Według niektórych wykładowców uniwersyteckich, a zarazem bystrych obserwatorów życia studenckiego, studiowanie jest celowym przedłużaniem przez młodych ludzi błęgiego czasu niepojmowania ważnych decyzji w życiu. Dzięki rozmowom ze studentami na temat ich studiowania autorka ma możliwość stwierdzenia, że myślą oni niejednokrotnie studiowanie ze studiami, z cyklem

⁵ Zastosowane one zostały zarówno przez respondentów, cytowanych autorów (na podstawie literatury), jak i autorkę artykułu.

zajęć składających się na program kształcenia akademickiego w danej dziedzinie. Bywa też i tak, że ich „studiowanie” (w mocno zawężonym znaczeniu, ograniczające się do jedynie do fizycznej obecności na zajęciach) dokonuje się jedynie w przerwach między wykonywaną pracą zawodową, a życiem codziennym, w tym towarzyskim – zabawą, rozrywką. Nie mają oni czasu na rozsmakowanie się studiowaniem, bo pogania ich i stresuje wielość obowiązków oraz innych, być może przyjemniejszych dla nich zajęć. Przykładowo, jeden z wykładowców z Instytutu Psychologii Uniwersytetu Śląskiego stwierdza, że „studenci traktują często studia jako środek do osiągnięcia celu, czyli dobrze płatnego zatrudnienia, które otworzy im perspektywy wielu rozrywek po godzinach pracy” (Chrupała-Pniak 2011, s. 7). Czasem rzeczywiście niektórzy studenci nie dostrzegają wyższych wartości studiowania ponad wartości utylitarne. Mylą też cele doraźne (krótko czasowe) z celami dalekosiężnymi. A także traktują wiedzę jako dobro, które powinni móc spożytkować natychmiast, tu i teraz.

Kultura studiowania rozumiana jest przez wielu studentów jako kultura osobista studenta (szacunek do drugiego człowieka, wyrażający się np. przez nierozmawianie z kolegami na wykładach, czy też założenie białej koszuli gdy się idzie na egzamin), w tym szanowanie jego czasu bądź też poprawne wykonywanie swoich obowiązków. Ale przecież kultura studiowania to coś znacznie więcej. Pełniej wyrażona została ona przez przywołanie etyki studenckiej, w tym zbioru zasad zachowania, tradycji studenckich, czy też szerzej – uniwersyteckich (Augustyniak 2004, s. 50).

Wyniki badań świadczą generalnie o ogólnym orientowaniu się studentów, co to jest kultura osobista. Według autorki, poprawnie tworzyli oni egzemplifikację dotyczącą kultury studiowania na uniwersytecie. W wyniku tego zbiorczy obraz postrzegania przez nich kultury studiowania jest dość zadowalający (ryc. 2), chociaż jednostkowo niejednokrotnie spłycony lub odnoszący się do wąskiego przykładu.

Ryc. 2. Zróznicowanie sformułowań użytych przez respondentów w celu określenia, **co to jest kultura studiowania**

Fig. 2. Differentiation of formulations used by the respondents to determine **what is the culture of studying**

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own elaboration.

Respondenci byli zaskoczeni nieco zadanymi im pytaniami (mimo, że zadano je w ramach przedmiotu, który wiąże się z danym tematem⁶, a po przeprowadzonych badaniach z pewnością będzie się w przyszłości jeszcze silniej wiązać). Jednak z widocznym zaangażowaniem udzielali odpowiedzi pisemnych. Nikt ich o to do tej pory nie pytał, nie było to też przedmiotem rozważań (koniec I roku studiów).

KONKLUZJE, REFLEKSJE I NOWE PYTANIA

Ponieważ tworzymy wspólnotę akademicką należy prowadzić ze studentami dialog na temat studiowania i jego kultury. Ujawniać wiedzę i doświadczenia związane ze studiowaniem i jego kulturą z pomocą różnych źródeł, ale także przywoływać własne doświadczenia – opowiedzieć im o studiowaniu, traktując siebie jako swoiste „studium przypadku”. W związku z tym autorka czuje się zobowiązana do odpowiedzenia studentom na kilka pytań, takich jak na przykład:

- Jak traktowała uniwersyteckie studiowanie geografii i czym ono było dla niej w drugiej połowie XX wieku? W jakim stopniu uświadamiała sobie wartość studiowania? Czym jest ono dla niej z perspektywy czasu, który minął?
- Czy ktoś ją o to kiedyś pytał podczas studiów geograficznych, zwracał na to uwagę? Czy było to wówczas tematem dyskusji (badań) w uniwersyteckim gronie? Jeśli tak, to jakie konkluzje z nich wynikały wówczas, a jakie obecnie – po upływie wielu lat?
- Jakie były ówczesne uwarunkowania studiowania geografii (głównie społeczne i polityczne) w porównaniu z obecnymi uwarunkowaniami? Czy sprzyjały one temu studiowaniu i jego odpowiedniej kulturze?

Autorka dostrzega potrzebę przeprowadzenia kolejnych badań z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego, których wyniki dadzą odpowiedź na pytania: w jakim stopniu i w jakich kontekstach wypowiedzi nauczycieli akademickich dotyczące studiowania i jego kultury różnią się od odpowiedzi uzyskanych od studentów, a w jakim stopniu i kontekstach są do nich podobne. Stanowiąc to może (i zapewne będzie) program badawczy na najbliższy czas oraz tematykę kolejnego artykułu, eseju.

Autorka widzi także zasadność dalszych badań prowadzonych zarówno wśród studentów I roku, jak i studentów kończących studia magisterskie – w celu porównania ich świadomości (wiedzy, doświadczeń) związanych ze studiowaniem i jego kulturą.

W nawiązaniu do tez dotyczących kryzysu etosu uniwersyteckiego widoczna jest także konieczność przeprowadzenia szerszej zakrojonych badań (nie tylko wśród studentów geografii), które dałyby odpowiedzi na pytanie: czy istnieje obecnie, a jeśli tak, to w jakiej mierze, świadomość i potrzeba kultury studiowania (studiowania z kulturą)?

A może jest to zjawisko raczej „niszowe” wobec dostrzeganego obecnie utylitaryzmu i powierzchowności życia, a także dyskusyjnych zmian wprowadzanych na uniwersytetach, w tym odsunięcia realizacji dydaktyki od poszczególnych wydziałów?

⁶ Był to jeden z wykładów dla studentów geografii pt. **Podstawy dydaktyki ogólnej** w ramach tzw. „Bloku pedagogicznego” (umożliwiającego po jego zaliczeniu podjęcie pracy nauczyciela geografii w szkole podstawowej).

Literatura

- Augustyniak E., 2004, *Etos akademicki a kultura wyższej uczelni*, [w:] K. Kloc, E. Chmielecka, (red.), *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa, 47-51.
- Bogucka M., 1998, *Kultura. Naród. Trwanie*, Wyd. TRIO, Warszawa.
- Brzeziński J., 2006, *Erozja norm akademickich*, *Teksty Drugie*, nr 1/2, 9-38.
- Chrupała-Pniak M., 2011, *Rozważania o uczeniu na uniwersytecie*, *Gazeta Uniwersytecka Uniwersytetu Śląskiego*, nr 10, 11-12.
- Ciechanowska D., 2009, *Kultura studiowania*, [w:] D. Ciechanowska (red.), *Proces kształcenia akademickiego studenta*, Wyd. Nauk. Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 25-38.
- Ciechanowska D., 2011, *Autonomia studenta w procesie studiowania*, [w:] D. Ciechanowska (red.), *Studenci konsumentami wiedzy akademickiej*, Wyd. „Pedagogium” WSH TWP, Szczecin, 185-205.
- Delors J., 1998, *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, Raport UNESCO, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Wydawnictwa UNESCO, Warszawa.
- Denek K., 2011, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Wyd. Nauk. Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji i Mieszka I w Poznaniu, Poznań.
- Drelich S., 2007, *Uniwersytecki ethos w dobie globalizacji i internetu*, *Dialogi Polityczne*, 7, Toruń, 53-66.
- Eco U., 2007, *Jak napisać pracę dyplomową? Poradnik dla humanistów*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Encyklopedia Powszechna*, 1980, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Kamiński M., 2014, *Odkryj, że biegun nosisz w sobie*, National Geographic Society, Burda, Warszawa.
- Kumaniecki K., 1957, *Słownik łacińsko-polski*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Nowa Encyklopedia Powszechna*, 1996, tom 3, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Pulinowa M., 2014, *Czy jesteśmy wspólnotą akademicką?*, *Gazeta Uniwersytecka Uniwersytetu Śląskiego*, nr 9, 28.
- Sztumski W., 2006, *Turboświat i zasada odśpieszania*, *Problemy Ekorozwoju / Problems of Sustainable Development*, vol. 1, no 1, 49-57.
- Trzcionkowski L., 2004, *Zanim narodził się uniwersytet*, [w:] *Uniwersytet. 700 lat sporów*, „Polityka. Niezbędnik Inteligenta”, nr 4, 6-10.
- Ziejka F., 2008, *Moja Portugalia*, TAIWPN Universitas, Kraków.